

ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA IAȘI
CENTRUL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE EUROPEANĂ
Aleea M. Sadoveanu nr. 3 - IAȘI
Tel./Fax: 0232/212441
stela_cheptea@yahoo.com
Nr. 195/12. 11. 2018

PROGRAME ȘI PROIECTE DE CERCETARE

2019

1. În cadrul Programului *Evoluția/involuția orașului medieval în baza documentelor arheologice coroborate cu izvoarele scrise* (coordonator Stela Cheptea) se vor derula două proiecte:

A. Proiectul: *Urbanismul istoric și rolul lăcașelor de cult. (2017-2022)*. Având în vedere faptul că cercetările arheologice din ultimul timp, dar și cele ce se întrevăd pentru viitor, ne îndreptătesc să continuăm cercetările și documentarea pentru investigarea lăcașurilor de cult din mediul urban. În această etapă de cercetare vom insista pe elementele de noutate aduse de cercetarea arheologică, care, ne vom strădui, să constituie argumente în elaborarea planurilor urbanistice zonale care sunt în curs de elaborare. Se va continua publicarea seriei de studii privind locul și rolul lăcașelor de cult în economia urbană, cu privire specială la cele existente în fostul oraș medieval Iași. Nu vom neglija nici mănăstirile ce străjuiau drumurile ce duceau spre capitala Țării Moldovei. Subliniem faptul că avem în proiect studierea, în continuare, nu numai a bisericilor și mănăstirilor ortodoxe, ci și a locașurilor de închinăciune aparținând alogenilor care făceau parte obligatoriu din populația oricărui oraș. Studierea acestora se va face pe baza documentelor scrise, susținute ori infirmate de rezultatul cercetărilor arheologice. Vor fi folosite cele mai noi metode de investigare impuse de stadiul actual al studiilor interdisciplinare (**Stela Cheptea**).

În anul 2019, va continua documentarea pentru actualul proiect, dar și investigațiile arheologice ce se vor practica în continuare pentru unele monumente religioase din orașele medievale moldave, cu privire specială la Iași. Va fi înaintat un Raport arheologic pentru decontarea fondurilor Europene pentru biserica romano-catolică „Adormirea Maicii Domnului, în care se vor valorifica cercetările în curs, din interiorul monumentului. Se vor susține două comunicări (decembrie 2019). Se va organiza o Masă Rotundă: *Urbanismul istoric și modernizarea orașelor contemporane*.

B. Proiectul în desfășurare: *Orașul de sub oraș. Contribuția cercetărilor arheologice la o istorie îmbogățită a Iașilor (secolele XIV-XIX). Cercetările arheologice dintre anii 2016 și 2021*. Proiectul va fi realizat pe baza cercetărilor arheologice preventive executate atât pe teritoriul orașului Iași, cât și în unele așezări urbane medievale din Moldova, în temeiul contractelor încheiate cu diverși beneficiari. Vor fi întocmite rapoarte de cercetare arheologică preventivă ori de supraveghere arheologică. Finalizarea temei se va face printr-o culegere de studii care vor trata descoperirile arheologice din ultimii ani coroborate cu datele documentare. Prezentarea acestor investigații va fi însoțită de un plan al orașului pe suport electronic pe care vor fi cartate, în continuare, toate punctele cercetate arheologic. Orașul asigură producția meșteșugărească pentru locuitorii lui, dar și pentru zona rurală. Devenind capitală, Iașii au

cunoscut o dezvoltare deosebită, atrăgând un număr mare de meșteșugari. Pe baza materialelor arheologice descoperite se vor elabora și studii cu privire specială la meșteșugurile urbane (**Stela Cheptea, Bobi Apăvăloaei**).

În 2019 sunt prevăzute: continuarea documentării, noi cercetări arheologice, având ca bază materială contractele de cercetare extrabugetare (se vor încheia 7 contracte de prestări servicii), prelucrarea materialelor descoperite, redactarea rapoartelor arheologice pentru toate punctele cercetate. Întocmirea a trei Rapoarte de cercetări arheologice preventivă. Publicarea a două studii privind ultimele descoperiri arheologice de pe teritoriul Iașilor și susținerea a două comunicări (decembrie 2019).

2. În cadrul Programului: *Forme și manifestări ale Puterii* (coordonat de Ștefan S. Gorovei) se va lucra în continuare la **proiectul: Cultură și putere (Moldova, secolele XV-XVII). Contribuții** (**Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Szekely Gorovei**). Proiectul se va desfășura între anii 2017 și 2020. Se va finaliza cu un volum de studii.

În toate manifestările culturii din Evul Mediu se reflectă puterea celui care le-a gândit, le-a finanțat și le-a transformat în realități. **Scrisul**, de pildă, a constituit cea mai importantă cale de transmitere a informațiilor, prin care deținătorii și administratorii Puterii *au comunicat* și *s-au comunicat*. Mănuirea meșteșugită a cuvintelor, apanaj al oamenilor cultivați, era capabilă să dezvăluie sau să ascundă intenții și dorințe, să răspândească adevăruri sau minciuni, să intoxice sau să prevină cercurile guvernante. *Documentele* ieșite din cancelaria domnească (dar și din cele ale mitropoliilor, episcopiiilor, orașelor) au fost întotdeauna manifeste ale Puterii, înveșmântate cu formule solemne și cu toate semnele autorității emitentului. Copierea *cărților* menite a fi dăruite unor biserici sau mănăstiri era o activitate costisitoare, în care puterea comanditarului se reflectă într-o manieră ușor detectabilă; cumpărarea unor cărți cu aceeași destinație trebuie observată în cel puțin două paliere: pe de o parte, se cumpărau cărți fără o împodobire deosebită, pentru uzul strict al slujbelor, atât cât să se poată înveșnici numele donatorului în josul vreunei pagini; pe de altă parte, se cumpărau manuscrise vechi, bizantine sau bulgărești, încărcate de amintirea unor împărății dispărute, ceea ce avea o cu totul altă semnificație.

Arhitectura a fost un domeniu predilect al manifestării Puterii: bisericile, locuințele, cetățile erau menite să exprime, prin formele și dimensiunile lor, personalitatea ctitorilor (biserici ca acelea de la Bălinești și Arbore sunt elocvente în acest sens). Același rol l-au îndeplinit și **artele decorative** – pictura (pe ziduri sau în icoane), broderia, sculptura (până la aceea care a produs pietrele funerare) – dar și **artele somptuare**.

Cercetarea unor amănunte semnificative, a unor cazuri deosebite, conduce la reconstituiri parțiale, ca etapă de neocolit pe drumul spre sintezele viitoare.

În 2019 se va continua documentarea și se vor publica două studii, susținându-se și patru comunicări (decembrie 2019).

3. Programul: *Istoria românilor în context european, 1918-2000* este coordonat de dr. Silviu Moldovan. În cadrul acestui program, în 2018, trebuiau finalizate *trei proiecte*. Având în vedere planul ambițios care a fost propus pentru *Anul Centenar al Marii Uniri*, s-a solicitat și s-a aprobat decalarea predării proiectelor, care se aflau în derulare, cu zece luni, adică până la 31 octombrie 2019.

A. Proiectul: *Parașutări în România sovietizată: echipa „Fiii Patriei”*. *Documente*. Proiectul se va derula între 2017 și 2018, cu prelungire până în octombrie 2019, finalizându-se pentru tipar un volum de documente realizat de **Silviu Moldovan**.

S-a urmărit a se reconstitui istoria grupului de parașutiști lansat de aviația militară în apropiere de Satu Mare, în iulie 1953. Conducătorul grupului, căpitanul Sabin Florea Mare, a luptat în armata română pe ambele fronturi (Est și Vest), intrând apoi în pregătirea structurii mixte franco-americane care programa parașutările pe teritoriul României. Acest grup, supranumit „Fiii Patriei”, a fost cu totul singular, nu numai prin condiția nenegociabilă pusă de căpitanul Mare, conform căreia se va retrage total din operațiune dacă va sesiza că aceasta poate servi scopurilor politice ale Ungariei, ca și prin subordonarea ei directă Comitetului Național Român din exil, nu către serviciile secrete aliante, care colaborau cu CNR – așa cum au stat lucrurile în cazul celorlalte grupuri de parașutiști.

În anul 2019 va începe proiectul: *Frontul roșu: Romania și schisma Tito-Stalin*. Proiectul se va derula între noiembrie 2019 și decembrie 2021.

Noua temă propusă este spectaculoasă prin semnificația ei, dar și surprinzătoare, prin conținutul ei pentru istoria postbelică a României, impactul rupturii politice și, apoi, statale, între URSS și Iugoslavia lui Iosip Broz Tito. URSS a mobilizat forțat, sub lozinca luptei împotriva „lacheilor imperialismului american”, toate statele așa-numite „kominformiste”, în fruntea cărora s-a situat România. Acest fapt este explicabil nu numai prin proximitatea geografică romano-iugoslavă, ci și prin neîncrederea pe care au stârnit-o la Moscova ezitățile inițiale ale lui Gheorghe Gherghiu-Dej de a condamna atât de dur un alt stat socialist, pe motive ce reproșau în special „nationalismul” acesteia. Un alt aspect care a ajutat, periferic, la mobilizarea României în frontul anti-iugoslav a fost tentativa secesionistă a sârbilor din Clisura Dunării, produsă în primii ani după cel de-al Doilea Război Mondial. Acest aspect puțin cunoscut a dus la revanșa punctuală, dar inevitabilă a autorităților românești, camuflată parțial sub pretextul luptei împotriva trădătorilor comunismului.

Numarul imens al documentelor declassificate în ultimul timp ne permite astăzi o privire mult mai nuanțată și o interpretare mult mai completă decât până acum a acestor evenimente, care nu pot fi reduse exclusiv la o confruntare între „cei buni” și „cei răi”. Astăzi putem conchiziiona faptul că grupul de spioni titoiști condamnați în România în 1950, prezentați până acum drept victime inocente și fortuite ale conflictului ideologic dintre Moscova și Belgrad, au desfășurat realmente activitate de spionaj în beneficiul statului vecin, acuzațiile ce le-au fost aduse în justiție fiind, din acest punct de vedere, corecte.

În anul 2019 se va finaliza volumul *de documente*, care va fi predat pe 31 octombrie.

În anul 2019, pentru noul proiect, va începe documentarea.

B. Proiect în derulare: *Legătura dintre Securitate și personalități ale exilului : Vintilă Horia, Vasile Boldeanu, Valerian Trifa, reflectată în documentele păstrate la C. N. S. A. S. (Corneliu Ciucanu)*. Proiectul se va derula între 2016 și 2018, cu prelungirea amintită mai sus, până la 31 octombrie 2019.

Activitățile anticomuniste din anii '50 organizate în exil de către personalități culturale și politice ale emigrației române, critica vehementă a ocupanților sovietici, a totalitarismului promovat de regimul „democrației populare” au determinat reacția Partidului și Securității. Consultarea documentelor aflate în Arhiva C. N. S. A. S. dezvăluie faptul că, în contextul măsurilor active adoptate de D. I. E. pentru contracararea manifestărilor „dușmănoase” ale exilului militant, operațiunile de compromitere și izolare inițiate împotriva scriitorului Vintilă Horia, a preotului Vasile Boldeanu și a episcopului Valerian Trifa au la bază o strategie și o metodologie aparte, aplicată celor cu „trecut anticomunist, legionar”. În cadrul temei de cercetare, vom demonstra un anume „modus operandi” similar în cazul discreditării personalităților menționate. Totodată, se va arăta că aceste operațiuni, deși coordonate de Securitate, reflectă activitatea concertată a agenților de influență – trimiși din țară sau recrutați din rândurile emigrației –, a reprezentanților diplomatici ai statului comunist, dar și complicitatea unor gazetari din presa străină.

În 2019 se vor selecta, în continuare, o parte importantă a documentelor găsite în Arhiva C. N. S. A. S., se va tipări un articol și se vor ține două comunicări (octombrie 2019). Se va finaliza volumul în care se vor regăsi cele mai importante documente pe tema propusă, marcându-se astfel finalizarea proiectului.

În 2019 se va deschide un nou proiect: *Acțiuni ale Securității pentru destructurarea organizațiilor anticomuniste românești din exil. Studiu de caz – Traian Boeru*. Proiectul se va derula între noiembrie 2019 și decembrie 2021.

Pentru contracararea activităților ostile ale exilului anticomunist la adresa autorităților de la București, Securitatea a instrumentat așa numitele „măsuri active” în cadrul emigrației române pentru „infiltrarea principalelor organizații și organisme conducătoare ale emigrației reacționare românești, cu scopul destrămării acestora”. Având în vedere disensiunile din cadrul emigrației legionare, Securitatea a adoptat un „plan de măsuri” în vederea recrutării lui Traian Boeru. Din cauza implicării acestuia în asasinarea marelui istoric Nicolae Iorga și a economistului Virgil Madgearu, Boeru era frecvent acuzat și, mai târziu, izolat de majoritatea foștilor „camarazi” și în special de aripa simistă. Prin urmare, Traian Boeru și-a arătat disponibilitatea de a lucra cu Securitatea, devenind agent de influență al D.I.E., cu misiunea principală de supravegherea grupurilor legionare din Apus și de a „torpila” orice inițiativă de reconciliere sau reunificare a facțiunilor legionare. În dosarele Securității, îl identificăm pe Traian Boeru după mai multe nume conspirative: „Iorgu”, „Pascu”, „Raul”.

C. Proiectul: *România și Armata română în confruntarea cu Răsăritul (1941-1944). Viața și memoriile generalului Ion Dumitrache*. Proiectul a fost realizat de Florian Bichir, în perioada 2017-2018, fiind finalizat cu un volum de documente, prefațat de un studiu despre perioada și activitatea generalului Dumitrache. În lucrare s-au valorificat documente inedite din Arhivele Militare, interogatoriile Securității și memoriile generalului: Florian Bichir, *Cruciada Diviziei de Cremene. Cu tricolorul în Caucaz: Viața și memoriile generalului Ioan Dumitrache, Cavalier al „Crucii de Fier”*, Editura Militară, București, 2018, 384 p.

În 2019, Florian Bichir va demara un nou proiectul: *Viața și opera lui Sever Bocu*, care se va derula între anii 2019 și 2020, cercetarea concretizându-se într-un volum de documente. Va fi studiat și, sperăm, elucidat destinul ulterior anului 1918 al luptătorului pentru Unirea Banatului cu Regatul României, Sever Bocu (n.19 noiembrie 1874, Sistarovat - d. 21 ianuarie 1951, Sighetul Marmatiei). Sever Bocu a fost un cunoscut ziarist (redactor al „Tribunei” arădene, dar și editor al cotidianului „Romania Mare”, destinat prizonierilor romani de război) și un militant renumit al Partidului National Roman, iar apoi al Partidului National Țărănesc. Implicarea în politica interbelică, de partea forțelor democratice, i-a fost fatală, întrucât, în calitate sa de fost ministru în guvernele conduse de Iuliu Maniu, Sever Bocu a fost arestat de autoritățile comuniste. Vom încerca să clarificăm și detaliile sfârșitului sau dramatic la închisoarea de la Sighet, unde, conform unor marturii, a fost schingiuit de către anchetatori, la o vârstă înaintată.

Volumul va avea la bază atât textele editate în epocă, cât și toate dosarele, recent declassificate, identificate în arhiva fostei Securități pe numele lui Sever Bocu.

În 2019, se vor tipări două studii și se vor ține trei comunicări.

DIRECTOR,

Dr. Stela Cheptea